

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΤΟΥ ΘΑΣΙΟΥ († 1652)

π. Δημήτριος Στρατής

Ένα νέο στοιχείο τής μεταβυζαντινής ζωγραφικής που έμφανίζεται ήδη από τον 16ο αιώνα και που παρουσιάζεται σε μεγαλύτερη έκταση κατά το 17ο, 18ο και 19ο αιώνα είναι η εικονογράφηση τών Νεομαρτύρων. Κατά το προαναφερόμενο χρονικό διάστημα έντοπίζεται μεγάλος αριθμός εικόνων, φορητών, τοιχογραφιών και χάρτινων (χαλκογραφιών) που κυκλοφόρησαν στο βαλκανικό χώρο, στις οποίες απαντάται το νεοφανές εικονογραφικό θέμα τών «νέων αθλητών τής πίστεως»¹.

Ός σημαντικότερα κέντρα εικονογραφίας τών Νεομαρτύρων και αναπαραγωγής χαλκογραφιών τους διακρίνονται τὰ Ἁγίον Ὄρος, ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Βενετία, ἡ Βιέννη καὶ ἡ Μόσχα. Ὅπου παράλληλα μετὰ τὴν παραδοσιακὰ καθιερωμένης λατρευτικῆς εἰκόνας μετὰ θέματα γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ ἄλλων ἁγίων, ἀρχισε καὶ ἡ συστηματικὴ ἀγιογράφηση τών Νεομαρτύρων².

Θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι μέχρι σήμερα δὲν ἔγινε καμιά ἀξιόλογη προσπάθεια ἔρευνας καὶ μελέτης τών εἰκόνων καὶ χαλκογραφιών ποὺ φέρουν ἀπεικονίσεις Νεομαρτύρων. Κατὰ τὴν παρατήρηση τών Μ. Γαρίδη - Θ. Παλιούρα, τὸ περισσότερο ὕλικό τών προαναφερομένων εἰκόνων καὶ χαλκογραφιών παραμένει ἀνερεύνητο καὶ ἄγνωστο, προτείνεται δὲ ἡ δημοσίευσή του προκειμένου νὰ ἐκτιμηθεῖ καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ μετὰ ἱστορικά, καλλιτεχνικά, λειτουργικά καὶ λαογραφικά κριτήρια³.

1. Βλ. Μ. Γαρίδη - Θ. Παλιούρα, Συμβολὴ στὴν Εἰκονογραφία Νεομαρτύρων (Εἰκ. Α'-Η' καὶ πίν. 10-33), στὸ συλ. τόμο Ἀ. Δ. Παλιούρα, Μεταβυζαντινὴ Ζωγραφικὴ, συλλογὴ ἄρθρων, Ἰωάννινα 2000, σ. 11.

2. Βλ. Μ. Γαρίδη - Θ. Παλιούρα, ὁ.π.

3. Βλ. Μ. Γαρίδη - Θ. Παλιούρα, ὁ.π., σ. 316.

Ὡς ἐλάχιστη μερική ἀνταπόκριση στὸ προαναφερόμενο ἐρευνητικὸ αἴτημα ἄς ἐκληφθεῖ καὶ ἡ συμβολὴ αὐτῆς τῆς μελέτης, καθὼς φρονοῦμε ὅτι στὰ πλαίσιά της ἐμπεριέχονται ὅλα τὰ εἰκονογραφικὰ δεδομένα ποὺ ἐντοπίσαμε σχετικὰ μὲ τὸ Νεομάρτυρα Ἰωάννη τὸ Θάσιο († 1652)⁴. Εὐελπιστοῦμε ἢ ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὴν εἰκονογραφία τοῦ Ἁγίου νὰ συνδράμει σὲ μία μελλοντικὴ προσπάθεια καθολικῆς μελέτης τῆς εἰκονογραφίας τῶν Νεομαρτύρων, τῆς ὁποίας ἡ μέχρι σήμερα ἔλλειψη μᾶς στερεῖ τὴ δυνατότητα βαθύτερης κατανόησης καὶ ἐρμηνείας ἐπιμέρους εἰκονογραφικῶν τύπων τῶν κατὰ τόπους Νεομαρτύρων, ὅπως, στὴν περίπτωσή μας, τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου.

Τὰ βιογραφικὰ τοῦ Ἁγίου μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ὅσα παραθέτει ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης σχετικὰ μ' αὐτὸν στὸ Νέο Μαρτυρολόγιον⁵, καθὼς καὶ ἀπὸ ἀνέκδοτη Ἀκολουθία τοῦ Μελετίου Συρίγου, στὴν ὁποία παρατίθεται καὶ συναξαριακὸ κείμενο καὶ τὴν ὁποία ἐκδίδουμε σὲ πρόσφατη ἀνακοίνωσή μας⁶. Θὰ περιοριστοῦμε ἐδῶ, προκειμένου νὰ βοηθηθοῦμε στὴ μελέτη τῆς εἰκονογραφικῆς παράδοσης τοῦ Ἁγίου, νὰ σημειώσουμε ἐπιγραμματικὰ ὅτι ὁ Ἁγ. Ἰωάννης, καταγόμενος ἀπὸ τὴς «Μαρίαις» Θάσου, μετέβη σὲ παιδικὴ ἡλικία 12 ἢ 14 χρόνων στὴν Κωνσταντινούπολη, προκειμένου νὰ μάθει τὴν τέχνη τοῦ ράπτη, ὅπου καὶ μαρτύρησε στὶς 20 ἢ 21 Δεκεμβρίου 1652, ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ⁷.

Ἡ παιδικὴ ἀγνότητα τοῦ Ἰωάννη, τὸ αὐθόρμητο τῆς μαρτυρίας του, ἡ σταθερότητα τοῦ φρονήματός του κατὰ τὸ μαρτύριο, δεδομένα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὸ συναξάριό του⁸, καθὼς καὶ τὸ ὅτι ὁ ἴδιος δὲν εἶχε ἐξομώσει πρὶν νὰ μαρτυρήσῃ, ὅπως συνέβαινε μὲ τὴν πλειονότητα τῶν Νεομαρτύρων, φρονοῦμε πὼς ὑπῆρξαν ἐνισχυτικὰ στοιχεῖα στὸ νὰ καθιερωθεῖ ὡς Ἅγιος ἀρχικὰ στὴ συνείδηση τῶν πιστῶν τῆς Κωνσταντινούπολης, πολλοὶ τῶν ὁποίων, ὅπως καὶ ὁ Μ. Συρίγος, ὑπῆρξαν αὐτόπτες μάρτυρες τῆς θυσίας του, καὶ στὴ συνέχεια ὀλοκλήρου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος⁹.

4. Βλ. *Νικόδημος τοῦ Ἁγιορείτου*, Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι 1961³, σσ. 72, 73 καὶ Ἰ. *Περαντώνη*, *Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων*, Ἀθήναι, τ. Β', σσ. 243, 244.

5. Βλ. *Νικόδημος τοῦ Ἁγιορείτου*, Νέον Μαρτυρολόγιον, ὁ.π.

6. Πρόκειται γιὰ ἀνακοίνωση σὲ συνέδριο ποὺ διοργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολη Ὑδρας (10-14 Νοεμβρίου 2000) μὲ θέμα: «*Νεομάρτυρες καὶ δοῦλον Γένος*». Ἡ μελέτη μὲ τίτλο: «*Ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ ἐκ Θάσου καὶ εἰς αὐτὸν ἀνέκδοτος Ἀκολουθία τοῦ Μελετίου Συρίγου*» θὰ ἐκδοθεῖ στὰ Πρακτικὰ τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου.

7. Βλ. *Νικ. Ἁγιορείτου*, Νέον Μαρτυρολόγιον, ὁ.π.. Σχετικὰ μὲ τὴς ἀναφορὰς τῶν πηγῶν γιὰ τὸ ἂν ὁ Ἅγιος μαρτύρησε σὲ ἡλικία 12 ἢ 14 ἐτῶν καὶ κατὰ τὴν 20ῃ ἢ 21ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1652 κάνουμε λόγο στὴν ὑπὸ ἐκδοσὴ μελέτη μας.

8. Βλ. *Νικ. Ἁγιορείτου*, Ν. Μαρτυρολόγιον, ὁ.π.

9. Βλ. ὑπὸ ἐκδοσὴ μελέτη (σημ. 6).

Ἦδη οἱ ἀμέσως μετὰ τὸ μαρτυρικὸ τέλος τοῦ Ἰωάννη γραπτὲς πηγὲς μᾶς πληροφοροῦν γιὰ ἐνέργειες ποὺ προσιδιάζουσι στὴν τιμὴ του ὡς Ἁγίου: α) ὁ σεβασμὸς τῶν πιστῶν πρὸς τὸ μαρτυρικὸ του σῶμα (λείψανο), ποῦ, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μ. Συρίγος, «...τινὲς φιλομάρτυρες, τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνελόμενοι, κατέθεντο ἐντίμως ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τῷ λεγομένῳ Ταταοῦλα. Οὗ νῦν κείμενον ἰάσεις πολλὰς ἀναβλύζει...»¹⁰.

β) ἡ σὲ ἄμεσο χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Ἁγίου σύνταξη τῆς ἀσματικῆς Ἀκολουθίας τοῦ Νεομάρτυρα, προκειμένου νὰ ἐξυμνεῖται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν ἑορτὴ τῆς μνήμης του.

Ἐναπέμεινε ἡ εἰκονογραφικὴ ἀπεικόνιση τοῦ Ἁγίου προκειμένου νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ τρίπτυχο ἔκφρασης τῆς τιμῆς του ποὺ ὀρίζεται γιὰ κάθε Ἁγιο ἀπὸ α) τὴν προσκύνηση τῶν λειψάνων του (ἂν ὑπάρχουν), β) τὴ σύνθεση ἀσματικῆς Ἀκολουθίας καὶ γ) τὴν κατασκευή καὶ προσκύνηση τῆς εἰκόνας του.

Δὲν γνωρίζουμε ἂν καὶ κατὰ πόσο συμπορεύτηκε χρονικὰ τῶν δύο ἀρχικῶν ἐκφράσεων τιμῆς πρὸς τὸν Ἁγιο, ποὺ προαναφέραμε, καὶ ἡ τρίτη τῆς ἀπεικόνισής του σὲ εἰκόνα, τουλάχιστον στὴν ιδιαίτερη πατρίδα του τῆς Θάσο, καὶ στὴν «κατὰ πνεῦμα», ὅπου μαρτύρησε, τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε ἢ δὲν σώζονται κάποιες ἐνδείξεις.

Πάντως ἀπὸ τὴν ἔρευνα ποὺ πραγματοποιήσαμε ἡ πρώτη εἰκονιστικὴ μαρτυρία σχετικὰ μὲ τὸν Νεομάρτυρα ἀπαντᾶται σὲ τοιχογραφία τῆς Λιτῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου. Ἡ παράσταση τοῦ Ἁγίου ἔχει ἱστορηθεῖ 131 χρόνια μετὰ τὸ μαρτυρικὸ του τέλος, ἀφοῦ ἐντάσσεται στὸ εἰκονογραφικὸ πρόγραμμα τοῦ προαναφερόμενου ναοῦ, τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώθηκε σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή του τὸ 1783: «...ΣΠΟΥΔΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ / ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ΚΑΙ ΚΥΡΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΚΑΙ ΝΑΟΥΜ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΤΩΝ ΕΚ ΚΟΡΥΤΖΑΣ ΤΕΛΟΥΝΤΩΝ»¹¹.

Ὅπως ἔχει ἤδη ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὶς μελέτες τοῦ Γ. Τσιγάρου¹² καὶ Μ. Πολυβίου¹³ τὸ συνεργεῖο τῶν ζωγράφων ἀπὸ τὴν Κορυτσά, ποὺ μνημονεύε-

10. Βλ., ὁ.π.

11. Τὴν ἐπιγραφή ἐκδίδει ὁ Μ. Πολυβίου σὲ μελέτη του γιὰ τὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου. Βλ. Μ. Πολυβίου, Τὸ Καθολικὸ τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου. Σχεδιασμὸς καὶ κατασκευή στὴ ναοδομία τοῦ 18ου αἰῶνα, Δημοσιεύματα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου ἀρ. 69, Ἀθῆναι 1999, σ. 107.

12. Βλ. Γ. Τσιγάρου, Οἱ ζωγράφοι Κωνσταντίνος καὶ Ἀθανάσιος: Τὸ ἔργο τους στὸ Ἁγιο Ὄρος (1752-1783), Α' (Κείμενο), Β' (Πίνακες), ἀνέκδοτη διδ. διατριβὴ ποὺ ὑποβλήθηκε στὸ Τμῆμα Θεολογίας τοῦ Ἀ.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1997.

13. Βλ. Μ. Πολυβίου, Τὸ Καθολικὸ τῆς Ἐηροποτάμου, ὁ.π.

ται στην επιγραφή, παράγει αξιόλογο ζωγραφικό έργο στο "Άγιον Όρος κατά τὰ έτη 1752-1783, ή ύψιμη περίοδος του όποιου έντοπίζεται στο καθολικό τής Μονής Ήεροποτάμου¹⁴.

Ή θεματογραφική πρωτοτυπία που παρουσιάζει τὸ έργο τῶν Κορυσσιωτῶν ζωγράφων στο καθολικό και συγκεκριμένα στη Λιτή τής Ήεροποτάμου είναι ή άπεικόνιση μεγάλου άριθμου Νεομαρτύρων, μερικοί από τούς όποιους είχαν ήδη μαρτυρήσει λίγες δεκαετίες πριν από την ιστόρηση του χώρου¹⁵.

Ή έρευνα του Μ. Πολυβίου μάς έχει άποδείξει πειστικά ότι ή εικονογράφηση του προαναφερόμενου ναού πραγματοποιήθηκε κατόπιν ύποδείξεων του λόγιου Ήεροποταμινού μοναχού Καισαρίου (Κωνσταντίνου) Δαπόντε¹⁶. Ή πληθωρική αυτή προσωπικότητα του 18ου αιώνα φαίνεται να καθόρισε και τὸ εικονογραφικό πρόγραμμα του Καθολικῦ τής Μονής τής μετανοίας του.

Άπεικονίζονται συνολικά 34 Νεομάρτυρες στην τοιχογράφηση του Καθολικῦ. Οί 32 άπ' αὐτούς εικονίζονται (ανά όκτώ) στους πεσσούς που διαχωρίζουν την κυρίως Λιτή από τὰ έκατέρωθεν παρεκκλήσια. "Ένας εικονίζεται στον τοίχο του παρεκκλησίου του 'Αγίου Κωνσταντίνου και ένας στο έσωρράχιο του πλαγίου παραθύρου του έξωνάρθηκα¹⁷.

Ό Μ. Πολυβίου, άναζητώντας εύστοχα τούς λόγους τούς όποιους όδήγησαν τὸν Δαπόντε να επιλέξει τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα μέσα από τὸ πλῆθος τῶν Νεομαρτύρων, και δεδομένου ότι δέν είχε ακόμη έκδοθει ή πρώτη έντυπη νεομαρτυρολογική συλλογή του *Νέου Μαρτυρολογίου* (1799 πρώτη έκδοση), όδηγεΐται στο συμπέρασμα ότι θά πρέπει ό Καισάριος να είχε ύπ' όψη του τή συλλογή του παπα-Ίωνᾶ του Καυσοκαλυβίτη¹⁸.

Στο ιδιόγραφο αὐτὸ έργο του παπα-Ίωνᾶ, που κατ' άρχήν περιλαμβάνει τὸ βίο του διδασκάλου του Όσίου Άκακίου, περιέχονται βίοι και μαρτύρια 31 άγίων, που έχει συντάξει ό Ίδιος αλλά και που στην πλειονότητά τους άποτελοϋν μεταγλώττιση βίων που έχουν γράψει παλαιότεροι συγγραφείς, όπως ό Ίωάννης Καρυοφύλλης¹⁹.

14. Βλ., ό.π., σσ. 107, 122.

15. Βλ., ό.π., σ. 110.

16. Βλ., ό.π., σσ. 106, 107, 110.

17. Βλ., ό.π., σ. 110.

18. Βλ., ό.π.

19. Βλ. Κ. Δαπόντε, «Ίστορικός κατάλογος άνδρῶν επισήμων (1700-1784)», Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. Γ', Βενετία 1872, σ. 134. Εϋ. Κουρίλα - Σ. Εϋστρατιάδου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τής Ίερᾶς Σκήτης τῶν Καυσοκαλυβίων και τῶν καλυβῶν αὐτῆς, Παρίσι 1930, σσ. 104-105 και Β. Ψευτογκᾶ, «Ίωνᾶς ό Καυσοκαλυβίτης. Ό βίος και τὸ έργο του,

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἁγ. Νικόδημος στὸ *N. Μαρτυρολόγιό* του οἱ πηγές του σχετικὰ μὲ τὸ Νεομάρτυρα Ἰωάννη ἀπὸ τὴ Θάσο προέρχονται ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Ἰωάννη Καρυοφύλλη καὶ τοῦ Μελετίου Συρίγου²⁰. Διαπιστώνουμε λοιπὸν πὼς κοινὴ πηγὴ ἀντλησης πληροφοριῶν τόσο γιὰ τὴν πρώτη ἔντυπη ἔκδοση τῶν βιογραφικῶν στοιχείων τοῦ Ἁγίου, ἀπὸ τὴν ὁποία κατέστη γνωστὸς εὐρύτερα (*N. Μαρτυρολόγιον*, 1799), ὅσο καὶ γιὰ τὴν πρώτη εἰκονογραφικὴ του ἀναπαράσταση (τοιχογραφία Καθολικοῦ Μ. Ξηροποτάμου, 1783) ὑπῆρξε ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἰ. Καρυοφύλλη, ποῦ διασώθηκε μέσα στὸ ἔργο τῆς συλλογῆς τοῦ παπα-Ἰωανῆ τοῦ Καυσοκαλυβίτη²¹.

Μὲ βάση τὰ χαρακτηριστικὰ ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὰ δεδομένα τοῦ συναξαρίου τοῦ Ἁγίου οἱ ζωγράφοι Κωνσταντῖνος καὶ Ἀθανάσιος εἰκονογράφησαν, ἐντὸς διαγεγραμμένου πλαισίου, στὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, τοῦ πρώτου δεξιὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο πεσσοῦ τῆς Λιτῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου τὸ Νεομάρτυρα τῆς Θασίου, ἐπιγράφοντας: «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩ(ΑΝ)Ν(ΗΣ) / Ο ΡΑΠΤΗΣ / ΘΑΣΙΤ(ΗΣ), (πίν. 1).

Ὁ Ἅγιος παριστάνεται, κατὰ τὰ τρία τέταρτα περίπου τοῦ σώματός του, ὡς νέο παιδί μὲ κοντὰ μαλλιά καὶ μὲ ἐπιτυχὴ ἀπόδοση τῆς παιδικῆς ἀθωότητας στὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου του, ἀφοῦ μαρτύρησε σὲ ἡλικία 12 ἢ 14 χρονῶν²². Φορᾷ ὑπόλευκο χειριδωτὸ χιτῶνα μὲ κοσμημένη περίκλειση στὶς ἄκρες τῶν χειρῶν του καὶ γιλέκο^{22α}. Ἐχοντας κλίση πρὸς τὰ δεξιὰ, φέρει σταυρὸ στὸ δεξιὸ χέρι, ἐνῶ τείνει τὸ ἀριστερὸ σὲ στάση ἰκεσίας. Ὁ χιτῶνας μὲ τὴν κοσμημένη περίκλειση ἀποδίδει ἱεροπρέπεια στὸ μάρτυρα. Φρονοῦμε ὅμως ὅτι δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ ἐνδυματολογικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγίου καὶ τῶν ζωγράφων ἀλλὰ ἐντάσσεται σὲ ἀναχρονιστικὸ πλαίσιο, τακτικὴ ποῦ ἐξᾴλλου διέπει σὲ εὐρὺ χρονικὸ φάσμα τὴν ἐλληνικὴ τέχνη, τουλάχιστον ὅσο ἀφορᾷ σὲ θέματα ἐνδυματολογικῶν ἀπεικονίσεων²³. Τὸ βαρὺ ὅμως ἀμάνικο σεγκούνη μπορεῖ νὰ ἀναχθεῖ χρονικὰ ὡς ἔνδυμα στὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, παραπέμποντάς μας μὲ τὸ πορφυρὸ του χρῶμα στὴν ἐκχυση τοῦ αἵματος τοῦ Ἁγίου κατὰ τὸ μαρτύριό του.

Στὸν ἴδιο χῶρο, στὸ μέσον τῆς βορεινῆς πλευρᾶς τοῦ δεύτερου ἀριστεροῦ, ἀπὸ τὴν εἴσοδο, πεσσοῦ τῆς Λιτῆς τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου εἰκονογρα-

²⁰ Ἀναφορὰ εἰς μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου (1914-1986), τ. 5, Γενεύη 1989, σσ. 399-427.

20. Βλ. Νικ. Ἀγριοεῖτου, *N. Μαρτυρολόγιον*, ἔ.π., σ. 72.

21. Βλ. σημ. 19 καὶ Μ. Πολυβίου, *Τὸ Καθολικὸ τῆς Ξηροποτάμου*, ἔ.π., σσ. 110, 111.

22. Βλ. σημ. 7 καὶ Γ. Τσιγάρα, *Οἱ ζωγράφοι...*, ἔ.π., σ. 213.

22α. Α. Χατζημιχάλη, *Ἡ ἐλληνικὴ λαϊκὴ φορεσιά*, ἔκδ. Μέλισσα, σ. 368.

23. Βλ. Γ. Τσαρούχη, *Λίθον ὄν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες*, σσ. 88, 89.

φεῖται ἅγιος πού φέρει τὴν ἐπιγραφή: «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩ(ΑΝ)Ν(ΗΣ) / ΤΟ ΠΑΙ - ΔΙΟΝ 1748 / ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ (πίν. 2). Παριστάνεται σὲ μετωπικὴ στάση ὡς μικρὸ παιδί μὲ μαλλιά πού καταλήγουν, πίσω ἀπὸ τ' αὐτιά, στὸν αὐχένα· κατὰ πάντα δὲ ὅμοιος στίς κινήσεις, στὰ ἐνδύματα καὶ στίς χρωματικὲς ἐπιλογὲς τῶν ἐνδυμάτων του μὲ τὸν ἀπόλυτα ταυτισμένο ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή "Ἅγιο Ἰωάννη τὸν «ράπτη», τὸ «Θασίτη».

Ὁ Μ. Πολυβίου ἀναζητεῖ πιθανότητες στὸ ὅτι ὁ προαναφερόμενος Ἅγιος, πού δὲν ἀναφέρεται στὴ συλλογὴ τοῦ παπα-Ἰωνᾶ, ἦταν γνώριμος τοῦ Κ. Δαπόντε ἀπὸ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσάμηνης κράτησής του στὴ φυλακὴ, προκειμένου νὰ αἰτιολογήσει τὴν ὑπαρξὴ τῆς παράστασής του στὸ εἰκονογραφικὸ κύκλο τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ξηροποτάμου²⁴. Μένει ὅμως ἀνεξήγητο τὸ ὅτι στὴν ἐν λόγῳ ἀπεικόνιση ἀναγράφεται ἡ χρονολογία «1748 Δεκεμβρίου», ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι τὸ κείμενο τοῦ Κ. Δαπόντε ἀναφέρει πὼς οἱ συγκαταόμενοί του, στοὺς ὁποίους πιθανόν, κατὰ τὸν Πολυβίου, νὰ ἐντάσσεται καὶ ὁ εἰκονιζόμενος ὡς «παιδίον» Ἅγ. Ἰωάννης, μαρτύρησαν μαζὶ μὲ τὸν Ἅγιο Χρῆστο τὸν Ἀρβανίτη στίς 12 Φεβρουαρίου 1748²⁵.

Κατὰ τὴν ἄποψή μας δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἅγιος τῆς ἐν λόγῳ εἰκονογραφίας νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ Νεομάρτυρα τῆς Θάσου. Ἡ ἐπεξήγηση τῆς ἐπιγραφῆς πού τὸν χαρακτηρίζει ὡς «παιδίον» μᾶς παραπέμπει ἄμεσα στὰ συναξαριακὰ καὶ ὑμνολογικὰ κείμενα τοῦ παιδομάρτυρα τῆς Θάσου: «...ἐμαρτύρησεν ὁ Ἅγ. Ἰωάννης, ράπτης, παιδίον νέον»²⁶, «Παῖς εἰμί, Σῶτερ, οὐκ ἔχω τί προσφέρω, κάραν δίδωμι· κἀγὼ δωροῦμαι στέφος...»²⁷.

Ἐπιπλέον ὁ Ἅγιος μαρτύρησε τὸν ἀναγραφόμενο στὴν τοιχογραφία μῆνα, τοῦ ὁποῦ ἡ γενικὴ «Δεκεμβρίου» μᾶς παραπέμπει ἐπίσης στὴν ἀντίστοιχη τοῦ Συναξαρίου²⁸. Παραμένει ἀνεξήγητη ἡ ἀναγραφή στὴν εἰκόνα τῆς χρονολογίας 1748.

Φρονοῦμε πὼς οἱ ἀποσπασματικὲς, ἀσυστηματοποιήτες καὶ ἀνέκδοτες κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τοιχογράφησης τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ξηροποτάμου νεομαρτυρολογικὲς συλλογὲς στεροῦσαν ἀπὸ τὸν Κ. Δαπόντε καὶ τοὺς Κορυτσιῶτες ζωγράφους τῆς ἀκριβοῦς πληροφόρησης, σχετικὰ μὲ τὰ πρόσωπα τῶν Νεομαρτύρων, προκαλώντας σύγκληση στὴν ταύτιση τῶν ἀπεικονίσεων μὲ τοὺς Ἅγίους. Μία τέτοια σύγχυση διαβλέπουμε καὶ στὴν ἀπεικόνιση τοῦ «παιδίου»

24. Βλ. Μ. Πολυβίου, Τὸ Καθολικὸ τῆς Ξηροποτάμου, ὅ.π., σ. 111.

25. Βλ., ὅ.π.

26. Βλ. Νικ. Ἀγειοθέτου, Ν. Μαρτυρολόγιον, ὅ.π., σ. 72.

27. Πρόκειται γιὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ συναξαρίου πού ἐμπεριέχεται στὴν ὑπὸ ἔκδοση Ἀκολουθία τοῦ Μ. Συρίγου στὸν Ἅγιο (βλ., σημ. 6).

28. Βλ., ὅ.π., καὶ Ν. Μαρτυρολόγιον, ὅ.π., σ. 72.

Ἰωάννη, τὸ ὁποῖο ταυτίζεται μετὰ τὸ Νεομάρτυρα τῆς Θάσου καὶ ἀπὸ τὸν Γ. Τσιγάρρα, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρεται ἢ προβληματικὴ αὐτῆς τῆς ταύτισης²⁹.

Ἐκεῖνο πού εἶναι βέβαιο εἶναι ὅτι ὁ Κ. Δαπόντε γνώριζε σίγουρα καὶ εὐκρινῶς τὸ πρόσωπο τοῦ Θασίου Νεομάρτυρα, ἀφοῦ μετὰ δική του ἐντολὴ οἱ ζωγράφοι ἀπέδωσαν τὴ μορφή του, ἀναγράφοντας μετὰ βεβαιότητα τὰ χαρακτηριστικά του «ὁ ῥάπτης», «Θασίτης».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη φαίνεται ἀπίθανο ὁ Κ. Δαπόντε καὶ οἱ ζωγράφοι νὰ προέβησαν σὲ δευτέρη ἀπεικόνιση τοῦ ἴδιου Ἁγίου μέσα στὸν ἴδιο χῶρο. Ὁ κοινὸς ὅμως εἰκονογραφικὸς τύπος τῶν δύο ἁγίων καὶ οἱ ἀναφορὲς «παιδίον» καὶ «Δεκεμβρίον», πού παραπέμπουν ἱστορικὰ καὶ συνειρμικὰ στὸ Θάσιο Νεομάρτυρα ὑποδηλώνουν κάποια σύγχυση πού ἀφορᾷ στὴν ταύτιση Ἁγ. Ἰωάννη μετὰ «τὸ παιδίον», ἢ ὁποία γίνεται πρὸ δύσκολη μετὰ τὴν ἀναγραφὴ τῆς χρονολογίας «1748». Πάντως λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη τίς δυσκολίες τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς, δὲν θὰ ἦταν ἄστοχο νὰ ἀποδώσουμε τὸ διαγραφόμενον λάθος καὶ σὲ προσωπικότητα μετὰ ὑψηλὸ βαθμὸ εὐφυΐας, ὅπως αὐτὴ τοῦ Κ. Δαπόντε, ἢ σὲ κάποια παρανόηση τῶν ὁδηγιῶν του ἀπὸ τοὺς ζωγράφους Κωνσταντῖνο καὶ Ἀθανάσιο.

Πέρα ἀπὸ τίς πρῶτες εἰκονογραφικὲς μαρτυρίες σχετικὰ μετὰ τὸ Νεομάρτυρα Ἰωάννη, πού βρίσκονται στὸν Ἄθω, οἱ ἐπόμενες 4 ἀπεικονίσεις τοῦ Ἁγίου ἀπαντῶνται στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του τὴ Θάσο. Συγκεκριμένα στὸ ἀγιογραφημένο ἐξωκκλήσι τῆς Παναγούδας, πού ἄλλοτε ἀνῆκε στὴν ἐνορία τοῦ χωριοῦ τοῦ Ἁγίου, τῶν Μαριῶν, ἐνῶ σήμερα ἀποτελεῖ Καθολικὸ τῆς Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου³⁰, ὁ Νεομάρτυρας παριστάνεται στὴ νότια πλευρὰ τοῦ κυρίως ναοῦ, πρῶτος στὴ σειρὰ τῆς ἀγιοκατάταξης, πού ἀρχίζει ἀμέσως μετὰ τὸ εἰκονοστάσιο (τέμπλο), (πίν. 3). Ἡ τοιχογραφία τοῦ Ἁγίου φέρει ἐπιγραφὴ: «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩ(ΑΝΝΗΣ) / Ο ΝΕΟΣ / Ο ΕΚ ΤΗΣ - ΘΑΣΟΥ». Ἡ ὅλη εἰκονογράφηση τοῦ ναοῦ, τοιχογραφίες καὶ φορητὲς εἰκόνες τοῦ τέμπλου, εἶναι κατάδηλα ἀγιογραφημένες ἀπὸ τὸν ἴδιο ζωγράφο, ὁ ὁποῖος ἔχει ἱστορήσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Λιτῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Σταυρονικήτα τοῦ Ἁγίου Ὁρους³¹. Ὁ ἀγιογράφος ἦ τὸ συνεργεῖο, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργο παραμένει ἐξ ὀλοκλήρου ἀμελέτητο, δὲν ὑπογράφει πουθενὰ τὰ ἔργα του, ἀναγράφει ὅμως τίς χρονολογίες 1830 καὶ 1831 στὶς εἰκόνες τοῦ τέμπλου τοῦ

29. Βλ. Γ. Τσιγάρρα, Οἱ ζωγράφοι..., ὁ.π., σσ. 215, 216, σημ. 2773.

30. Βλ. Σ. Πασχάλιδη - Δ. Στρατιῆ, Τὰ μοναστήρια τῆς Μακεδονίας. Α' Ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἐκδ. Κ.Β.Ε. Ἀ.Π.Θ., σ. 469 καὶ Γ. Κονκιάτη, Ὁ μοναχισμὸς καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου, Καβάλα 1992, σ. 143.

31. Βλ. Σ. Πασχάλιδη - Δ. Στρατιῆ, Τὰ μοναστήρια τῆς Μακεδονίας, ὁ.π., σ. 469.

έν λόγω ναοῦ τῆς Παναγούδας³². Γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴ χρονικὴ ἀναφορὰ θὰ πρέπει νὰ διαγραφῆται καὶ τὸ χρονικὸ πλαίσιο τῆς τοιχογράφησης τοῦ Ἁγ. Ἰωάννη³³.

Ὁ Ἅγιος παριστάνεται σὲ νεαρὴ ἡλικία, ὀλόσωμος, μὲ κλίση πρὸς τὰ ἀριστερά. Φορεῖ ὑποκόκκινο χειριδωτὸ χιτῶνα μὲ κοσμημένη περίκλιση καὶ κοντὸ ἱμάτιο (χλαμύδιον) ὀχροῦ χρώματος, ἐπίσης μὲ κοσμημένη περίκλιση. Τὸ δεξιὸ ὄμο καὶ χέρι τοῦ Ἁγίου σκεπάζεται μανδύας ὑποπράσινος, ποῦ καθὼς δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀναπτύσσεται στὴν πλάτη του, περικλείει τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός του. Στὰ πόδια φορεῖ ἐμβάδες, ἐνῶ στὸ κεφάλι διαγράφεται διάδημα. Στὸ ἀριστερὸ χέρι φέρει σταυρό, ἐνῶ προτείνει τὸ δεξιὸ σὲ στάση ἱεσίας. Πιθανότατα ὁ ἀγιογράφος νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ πλησιόχωρο στὴ Θάσο εἰκονογραφικὸ κέντρο τοῦ Ἄθω, ἀφοῦ, ὅπως προαναφέραμε, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ χρωστήρα του ἐντοπίζονται καὶ στὴ Λιτὴ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Σταυρονικήτα, μετόχι τῆς ὁποίας σώζεται μέχρι σήμερα στὰ βορειο-ανατολικά σύνορα τοῦ περιβολιοῦ τῆς Παναγούδας³⁴, ὑπενθυμίζοντας τὶς ἔντονα διαγραφόμενες σχέσεις μεταξὺ Θάσου καὶ Ἁγίου Ὄρους κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα³⁵.

Ἡ ἀπεικόνιση τοῦ Ἁγ. Ἰωάννη ἐντάσσεται στὸ πλαίσιο τῆς ὅλης εἰκονογράφησης τοῦ ναοῦ τῆς Παναγούδας, ποῦ φέρει ἔντονα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς λαϊκῆς ζωγραφικῆς κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Ὁ Νεομάρτυρας, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι τοῦ ἐν λόγω εἰκονογραφικοῦ κύκλου, ἀποδίδεται μὲ ἀνεπιτήδευτη ἔκφραση, κάπως ἀδέξιο σχέδιο καὶ ὑποτονικοὺς χρωματικοὺς συνδυασμοὺς θερμῶν κυρίως χρωμάτων, ποῦ ἀποπνέουν στὸ σύνολό τους τερπνὸ θέαμα.

Στὸν ἐνοριακὸ ναὸ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ χωριοῦ Μαριές, τὸ ὁποῖο ὑπῆρξε γενέτειρα τοῦ Νεομάρτυρα, βρίσκεται φορητὴ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου (0,64×0,48), τοποθετημένη σὲ προσκυνητᾶριο, παραπλευρῶς τοῦ εἰκονοστασίου, στὴ νότια πλευρὰ τοῦ ναοῦ (πίν. 4). Πάνω στὴν εἰκόνα, μέσα σὲ μικρὰ στηθαρία, ποῦ σὲ παράλληλη κυκλικὴ φορὰ διαγράφεται ὀδοντωτὸ διακοσμητικὸ μοτίβο, ἀναγράφεται «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩ(ΑΝΝΗΣ)» καὶ στὸ φόντο τῆς εἰκόνας ἐκτὸς τῶν στηθαρίων «Ο ΕΚ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ».

Ὁ Ἅγιος παριστάνεται στὸ μέσον τῆς εἰκόνας σὲ μετωπικὴ στάση καὶ σὲ νεαρὴ ἡλικία. Φορεῖ πράσινο χειριδωτὸ χιτῶνα μὲ χρυσὴ περίκλιση καὶ κοντὸ ἱμάτιο (χλαμύδιον), κοσμημένο μὲ ἀνθικὰ μοτίβα. Τοὺς ὄμους καὶ τὰ

32. Βλ., ὁ.π.

33. Βλ., ὁ.π.

34. Βλ. Δ. Στρατῆ, Τὸ νησί τῆς Θάσου καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, Καβάλα 1995, σσ. 57-63.

35. Βλ., ὁ.π., σσ. 115 κ.ἐξ.

χέρια σκεπάζει μακρὺς μανδύας με σχηματικὲς πτυχώσεις πού μιμοῦνται ζωγραφικὰ μοτίβα ἀνάλογων ἐνδυμάτων σὲ χαλκογραφίες. Στὰ πόδια φορεῖ ἐμβάδες ἢ κατήματα. Στὸ δεξιὸ χέρι κρατᾷ κλάδο φοίνικα (δειγμα νίκης καὶ δόξας), ἐνῶ στὸ ἀριστερὸ φέρει σταυρό. Τὸ φόντο τῆς εἰκόνας ἀπὸ τῆ μέση καὶ πάνω καλύπτεται ἀπὸ σκουρο κυανὸ χρῶμα (*ultra marine*) κατ' ἀπομίμηση τοιχογραφιῶν, ἐνῶ λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τῆ μέση ἱστορεῖται «ἡ Κωνσταντινούπολις», τόπος μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου, ὡς ἓνα σύμπλεγμα ὀχυρωμένης πόλης, τὸ ὁποῖο ὁ ἀγιογράφος παριστάνει με πολλὰ λεπτομέρειες, καταγράφοντας οἰκήματα, ἐκκλησίες καὶ μιναρέδες. Μετὰ τῆ νοητῆ παράλληλο τῆς ἀναπαράστασης τῆς Κωνσταντινούπολης, στὸ ἓνα τρίτο τοῦ κάτω μέρους τῆς εἰκόνας ἀπεικονίζεται χλοερόχρωμη πεδιάδα, με λιγοστὰ διάσπαρτα δέντρα καὶ δύο πυργοειδῆ οἰκήματα, πού δίνουν τὴν αἴσθηση συνέχειας τῶν κτισμάτων τῆς Βασιλεύουσας. Ἡ παράσταση περικλείεται ἐξωτερικὰ ἀπὸ ταινία κόκκινου χρώματος καὶ ἐν συνεχείᾳ χρυσοῦ· στὴν ἔνωση τῶν δύο παραλλήλων ταινιῶν διαγράφεται γραμμὴ με ἄσπρο χρῶμα.

Ἡ εἰκόνα δὲν φέρει ἔνδειξη χρονολογικῆ οὔτε ὑπογραφή τοῦ ἀγιογράφου πού τὴν κατασκεύασε. Ἐμφανῶς ὅμως ἀπὸ τὴν τεχνοτροπία τῆς ἀνάγεται στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι κί' αὐτῆ, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιπες τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, καμία ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐπίσης δὲν φέρει σημεῖωση ἀγιογράφου καὶ χρονολογίας, νὰ προέρχονται ἀπὸ εἰκονογραφικὰ ἐργαστήριο τοῦ Ἁθῶ, ὅπου κατέφευγαν οἱ Θάσιοι γιὰ τίς λατρευτικὰς ἀνάγκες σὲ εἰκόνες, ἰδίως κατὰ τὴν προαναφερόμενη ἐποχὴ³⁶. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ εἶναι ἀγιογραφημένη γύρω στὸ 1830-31, ἐποχὴ στὴν ὁποία ἀνάγεται καὶ ἡ τοιχογραφία τοῦ Ἁγίου στὴν Παναγούδα. Σὲ τοῦτο συναινεῖ καὶ ἡ κοινὴ ἐπιλογή στὴν ἀμφίεση τοῦ Ἁγίου καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἀγιογράφους τῶν δύο ἀντίστοιχων παραστάσεων. Ὁ Ἁγιος τόσο στὴν τοιχογραφία τῆς Παναγούδας, ὅσο καὶ στὴ φορητῆ εἰκόνα τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν, παριστάνεται με ροῦχα πού δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν ἐποχὴ πού ἔζησε καὶ μαρτύρησε (χλανύδιο, μανδύας, κατήματα). Γενικὰ παρατηροῦμε ὅτι ὅσο ξεμακραίνουν χρονικὰ οἱ εἰκονογράφοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου, τόσο ἐξιδανικεύουν τὴ μορφή του, ἢ ὁποία παριστάνεται με ροῦχα πού δὲν ἀνάγονται στὴν ἐποχὴ τοῦ Νεομάρτυρα, δὲν ἀνταποκρίνονται στὶς δυσμενεῖς οικονομικοκοινωνικὲς συνθῆκες τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ μιμοῦνται εἰκονογραφικὰ καὶ ἐνδυματολογικὰ πρότυπα πού ἀνάγονται στὴ δόξα τῶν μαρτύρων τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἐνῶ ἀντίθετα, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, στὶς τοιχογραφίες τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ἐηροποτάμου τόσο ἡ ἔκφραση

36. Βλ., ὁ.π., σσ. 228 κ.εξ.

τοῦ προσώπου ὅσο καὶ ἡ ἀμφίεση τοῦ Ἁγίου παραμένουν πιστότερα κοντὰ στὰ συναξαριακὰ του δεδομένα.

Οἱ δύο παραστάσεις πάντως τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τῆς Παναγούδας, μὲ βάση τὰ παραπάνω, τοποθετοῦνται σὲ χρονικὴ ἐγγύτητα χωρὶς νὰ γνωρίζουμε ποιὸς ἀγιογράφος προηγεῖται ἢ ἔπεται, δεχόμενος ἀνάλογα ἐπιδράσεις, ἰδίως στὶς ἱματιολογικὲς ἐπιλογὲς κατὰ τὴν ἱστορήση τοῦ Νεομάρτυρα.

Μιὰ δεύτερη φορητὴ εἰκόνα μὲ παράσταση τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐντοπίσαμε στὸν ἐνοριακὸ ναὸ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ χωριοῦ Ραχωνίου τῆς Θάσου. Ἡ εἰκόνα (διαστ. 0,44×0,32, πίν. 5, 6) ἀγιογραφημένη κατὰ τὰ πρότυπα τῆς εἰκονογραφίας καὶ τῶν χαλκογραφιῶν τοῦ 19ου αἰώνα περιλαμβάνει σὲ τρεῖς ζῶνες, ποὺ διαγράφονται μὲ χρυσὸ περίγραμμα πάνω σὲ πράσινο φόντο, ἐννέα συνολικὰ ἅγιους, τρεῖς σὲ κάθε ζώνη ποὺ εἰκονίζονται κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ σώματός τους³⁷. Συγκεκριμένα στὴν πρώτη ζώνη ἀπεικονίζονται: «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩΑΝΝΗΣ», «Ο ΑΓΙΟΣ» - [...], «[...] - ANNA». Στὴ δεύτερη ζώνη: «Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ / ὁ εὐαγγελιστής», «Ο ΑΓΙΟΣ - ΠΑΝΤΕΛΕΗ / μων», «Ο ΑΓΙΟΣ - ΙΩΑΝΝΗΣ / ἐκ Θάσου». Στὴν τρίτη ζώνη: «Ο ΑΓΙΟΣ - ΣΑΒΒΑΣ / ὁ ἡγιασμένος», «Ο ΑΓΙΟΣ - ΘΕΟΔΟΣΙΟ(Σ)», «Ο [ΑΓΙΟΣ] - ΑΝΤΩΝΙΟ(Σ)».

Θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅπως γίνεται φανερὸ ἤδη ἀπὸ τὴν ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν εἰκονιζομένων ἁγίων καὶ ἀπὸ μία ἀπλή παρατήρηση (πίν. 5, 6) τῆς ἐν λόγῳ εἰκόνας, ὅτι αὐτὴ φέρει ἔντονα σημεῖα φθορᾶς, ποὺ θέτουν σὲ ἀμφισβήτηση τὴν μελλοντικὴ της ὑπαρξῆ· γιὰ τοῦτο καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀμεσης συντήρησης.

Ἡ εἰκόνα δὲν φέρει χρονολογικὴ ἔνδειξη οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγιογράφου. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι πιθανὸ νὰ ὑπῆρχαν στὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνας, τὸ ὁποῖο ὅμως ἔχει ἐκπέσει στὴν πλειονότητά του, προφανῶς ἀπὸ ὑγρασία. Μποροῦμε νὰ ἐντάξουμε χρονολογικὰ τὴν ἐν λόγῳ εἰκόνα στὸ εὐρύτερο χρονικὸ πλαίσιο τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰώνα, ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἐντοπίζονται ἱστορήσεις εἰκόνων καὶ χαλκογραφιῶν μὲ ομάδες ἁγίων, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα φέρουν τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ποὺ τὶς παραγγέλλουν, ἢ συνδέονται μὲ τὴν τοπικὴ λατρεῖα καὶ τὴν ἰδιαίτερη εὐλάβεια σὲ κάποιους ἀπὸ τοὺς εἰκονιζόμενους ἅγιους (κυρίως ἱαματικούς) ποὺ τύχαινε νὰ ἔχουν οἱ κτήτορες αὐτῶν τῶν εἰκόνων.

37. Βλ. Ντ. Παπαστράτου, Χάρτινες εἰκόνες. Ὁρθόδοξα θρησκευτικὰ χαρακτηριστικά, 1665-1899, τ. 2, Ἀθήνα 1986, σσ. 330-336, ἔπου 11 χάρτινες εἰκόνες, ποὺ παρατίθενται καὶ ποὺ παραλληλίζονται μὲ τὴν ἐν λόγῳ εἰκόνα, τοποθετοῦνται χρονικὰ στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα.

Στὴν τελευταία κατηγορία θὰ πρέπει νὰ ἐντάξουμε καὶ τὴν μελετώμενη εἰκόνα, ἀφοῦ ἡ ὕπαρξη τῆς μοναδικῆς ἀπεικόνισης μεταξὺ γνωστῶν ἤδη στὴ λατρεία ἁγίων, καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θασίου, προσδίδει σ' αὐτὴ ἰδιαίτερο τοπικὸ χαρακτήρα καὶ τὴν συνδέει ἄμεσα μὲ τὴ λατρευτικὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς Θάσου κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα.

Ἡ προέλευση κι αὐτῆς τῆς εἰκόνας θὰ πρέπει κατὰ τὸ πιθανότερο νὰ ἀποδοθεῖ στὸ πλησιόχωρο στὴ Θάσο εἰκονογραφικὸ κέντρο τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀφοῦ ἡ εἰκόνα τεχνοτροπικὰ καὶ αἰσθητικὰ ἔχει κοινὰ στοιχεῖα μὲ ἄλλες, ποὺ σὲ μεγάλο ἀριθμὸ βρῖσκονται σὲ ἐνοριακοὺς ναοὺς καὶ ἐξωκκλήσια τοῦ νησιοῦ, οἱ ὁποῖες φέρουν ἐνεπίγραφα τὴν ἔνδειξη τῆς προέλευσῆς τους ποὺ παραπέμπει σὲ Ἁγιορεῖτες ἁγιογράφους³⁸.

Ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς ἐνορίας τοῦ Ραχωνίου θὰ περιγράψουμε μόνο τὴν ἀπεικόνιση τοῦ Νεομάρτυρα Ἰωάννη, ἀφοῦ μόνο αὐτὴ ἐντάσσεται στὸ πλαίσιο τῶν ἐνδιαφερόντων τῆς παρούσας μελέτης.

Ὁ Ἅγιος ἀπεικονίζεται μὲ κλίση πρὸς τὰ δεξιὰ, σὲ νεαρὴ ἡλικία, μὲ εὐγενῆ χαρακτηριστικὰ μορφῆς καὶ ἔκφρασης, μὲ μακρυὰ κώμη καὶ μαλλιά ποὺ καταλήγουν στὴν ἀρχὴ τῶν ὠμων του. Φορᾷ κοκκινωπὸ ἱμάτιο καὶ ἐπανωφόρι ποὺ προσιδιάζει μὲ ράσο σκουροπράσινου χρώματος, ποὺ μπορεῖ ὅμως νὰ ἐκληφθεῖ καὶ ὡς «γούνα», ποὺ φοροῦσαν οἱ ἰσχυρότεροι οἰκονομικὰ - κυρίως οἱ προύχοντες - κατὰ τὴν ὀψιμὴ Τουρκοκρατία³⁹. Στὸ δεξιὸ χέρι φέρει σταυρό, ἐνῶ προτείνει τὸ ἀριστερὸ σὲ στάση δέησης. Φρονοῦμε πὼς ἡ ἐνδυματολογικὴ ἐπιλογή τοῦ ἁγιογράφου προέρχεται καὶ ἔχει τὴν ἀναφορά τῆς στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἁγίου καὶ εὐρύτερα τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ ἐν λόγῳ εἰκόνα, ὅπως προαναφέραμε, θὰ πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα.

Νεώτερη εἰκόνα τοῦ Νεομάρτυρα Ἰωάννη βρίσκεται στὸν ἐνοριακὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ χωριοῦ Καλλιράχη. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε στὴν εἰκόνα (διαστ. 0,46×0,15, πίν. 7) γιὰ τὸ λόγο ὅτι αὐτὴ ἔχει ἁγιογραφηθεῖ ἀπὸ τὸν θασιακῆς καταγωγῆς ἁγιογράφο διακο-Ἀγαθάγγελο Ἰωσαφαῖο, ἱκανὸ χειριστὴ τοῦ χρωστήρα καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ ἐκπρόσωπο τῆς εἰκονογραφικῆς παραγωγῆς στὸν Ἄθω κατὰ τὰ μέσα τοῦ 20ου αἰώνα⁴⁰.

Ἡ εἰκόνα εἶναι ἁγιογραφημένη σύμφωνα μὲ τὴ ζωγραφικὴ ἀντίληψη τῆς ναζαρηνίζουσας τεχνοτροπίας, ἡ ὁποία κατ' ἀποκλειστικότητα χαρακτηρίζε τὴν εἰκονογραφικὴ μέθοδο στὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα, καὶ σχεδὸν μέχρι τὰ τέλη τῆς ἑβδομῆς δεκαετίας του⁴¹, μὲ κύριους ἐκ-

38. Βλ. Δ. Στρατιῆ, *Τὸ νησι τῆς Θάσου*, ὁ.π., σ. 115 κ.έξ.

39. Βλ. Ἀ. Χατζημιχάλη, *Ἡ ἑλληνικὴ λαϊκὴ φορεσιὰ*, ἔκδ. Μέλισσα, σ. 361, σμ. 16.

40. Βλ. Δ. Στρατιῆ, *Τὸ νησι τῆς Θάσου*, ὁ.π., σσ. 181-186.

41. Βλ. Ἀθ. Παπᾶ, *μητρ. Ἐλενουπόλεως*, «Ὁ Ἁγιογραφικὸς οἶκος τῶν Ἰωσαφαί-

προσώπους τούς μοναχούς τοῦ ἀγιογραφικοῦ οἴκου τῶν Ἰωσαφαίων στὰ Καυσοκαλύβια καὶ τοῦ ὁμωνύμου στὶς Καρυές⁴².

Ἡ εἰκόνα ἀγιογραφήθηκε κατόπιν παραγγελίας τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Καλλιράχης Ἰωάννου Παπαναρέτου, τοῦ ὁποῦ σὼζεται καὶ ἐπιστολὴ στὸ Ἀρχεῖο τῆς Σκῆτης Κουτλουμουσίου, ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἐν λόγω εἰκόνα⁴³.

Στὴν εἰκόνα ἀναγράφεται «Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ Νεομάρτυς ὁ ἐκ Θάσου» καὶ στὸ κάτω μέρος: «Δέσις Ἰωάννου Παπαναρέτου Ἱερέως», «Ἐργον Ἀδελφῶν Ἰωσαφαίων, Ἁγιον Ὅρος. Καρναὶ 1950, ἀριθ. 8949».

Ὁ Ἅγιος παριστάνεται κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ σώματός του σὲ μετωπικὴ στάση καὶ ὡς νεαρὸ παιδί μὲ κοντὴ κόμη. Φορᾷ λευκὸ χιτῶνα καὶ χλανύδιο μὲ κοντὰ μανίκια καὶ χρύση, πλούσια κοσμημένη περίκλειση. Τὸν ἀριστερὸ του ὄμο σκεπάζει πράσινος μανδύας, τὸν ὁποῖο συγκρατεῖ μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι, στὸ ὁποῖο φέρει καὶ σταυρό, ἐνῶ τὸ ἀριστερὸ τὸ ἐναποθέτει στὸ στήθος του, ποῦ δηλώνει σεβίζουσα στάση προσευχῆς.

Στὸ φόντο τῆς εἰκόνας ἀπὸ τὴ δεξιὰ ἄνω γωνία παριστάνεται μὲ χρωματικὴ ἐναλλαγὴ μία ἰσχυρὴ δέσμη φωτός, ἔνδειξη τῆς θείας παρουσίας κατὰ τὴ νατουραλιστικὴ τεχνοτροπικὴ ἀντίληψη τοῦ ἀγιογράφου, ἢ ὁποῖα, ἂν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ παράδοση, δὲν στερεῖ ἀπὸ τὴν εἰκόνα τὴν μετάγγιση τῶν αἰσθημάτων εὐλαβείας τοῦ ἀγιογράφου πρὸς τὸν Ἅγιο, τὰ ὁποῖα ἔντονα ἀντικαταπέμπονται στὸ θεατὴ καὶ προσκυνητὴ τῆς εἰκονογραφημένης μορφῆς.

Ἐπιλογικὰ στὴν παρούσα μελέτη ἃς μᾶς ἐπιτραπεῖ νὰ σημειώσουμε σχετικὰ μὲ κάποιες εἰκόνες τοῦ Νεομάρτυρα, ποῦ ἀγιογραφήθηκαν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ βρίσκονται σὲ ναοὺς τῆς Θάσου: Ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ κατασκευαστές τους δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψην τους τὴν εἰκονογραφικὴ παράδοση τοῦ Ἁγίου, χαρακτηρίζονται καὶ ἀπὸ προχειρότητα καὶ ἔλλειψη καλλιτέπειας στὸ σχέδιο καὶ στὸ χρῶμα. Ὁ Ἅγιος ἀντὶ νὰ ἀντικαταπέμπει τὴν ἀθωότητα τοῦ παιδικοῦ του προσώπου καὶ τὸν οὐράνιο γλυκασμὸ τῆς παραδείσιας δόξας του, μετατρέπεται, λόγω ἀδεξιότητος καὶ ἔλλειψης ψυχικῆς συνδρομῆς, σὲ δυσει-

ων», στὸ συλ. τόμο: Ἐναφορὰ εἰς μνήμην Μητροπολίτου Σάρδεων Μαξίμου 1914-1986, τ. Α', Γενεύη 1989, σσ. 139-158.

42. Βλ. Ἀθ. Παπᾶ, μητρ. Ἡλιουπόλεως καὶ Θεῖρων, «Σκαρίφημα γιὰ τὴν Ἀθωντικὴ ἀγιογραφία τοῦ Κ' αἰῶνα», στὸ *Orthodoxie in Begegnung und Dialog, Festgabe für Metropolit Augustinos*, pp. 281-292, ἰδίως 282, 283, 284 καὶ *Παῦλον μοναχοῦ Λαυριώτου, Ἱστορία τῆς ἀδελφότητος Ἰωασαφαίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, Ἀθήνα 1966*. [ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἐφημέριος» (ἔτος ΜΔ'/1995, τεῦχ. 13 ἕως ἔτος ΜΕ'/1996, τεῦχ. 1)].

43. Βλ., Δ. Στρατιῆ, *Τὸ νησι τῆς Θάσου*, ὁ.π., σ. 185.

δὲς ἀνθρωπάριο, ποὺ ἡ θεά του μόνο σὲ προσευχὴ δὲν τέρπει τὸν θεατῆ-προσκυνητή.

Θέλοντας νὰ συνεχίσουμε τὴν ὁμορφὴ εἰκονογραφικὴ παράδοσιν τοῦ Νεομάρτυρα τῆς Θάσου προσπαθήσαμε —ὁ γράφων σὲ συνεργασία μὲ τὸν παιδικό μου φίλο καὶ συμπατριώτη μου Χριστιανὸ Μυλωνᾶ, ζωγράφου, ἀγιογράφου— νὰ ἱστορήσουμε μία νέα εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου.

Λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη ὅλες τὶς εἰκονογραφικὲς παραστάσεις ποὺ ἀναφέρονται στὴν παρούσα μελέτη καὶ δίνοντας ἰδιαίτερη βαρύτητα στὴν πρώτη ἀπ' αὐτές, ὡς πλησιέστερη χρονικά, τυπολογικά καὶ ἱματιολογικά στὸ Νεομάρτυρα, τὸν ἀπεικονίσαμε σὲ πλάγια μετωπικὴ στάση (πίν. 8).

Ὁ Ἅγιος κλίνει ἱκετευτικὰ πρὸς τὸ Χριστὸ ποὺ τοῦ ἀπονέμει τὸ στέφανο τῆς δόξης γιὰ τὸ μαρτύριό του. Τὸ εἰκονογραφικὸ αὐτὸ πρότυπο, ποὺ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ παράδοσιν εἰκονογράφησης μαρτύρων καὶ νεομαρτύρων⁴⁴, τὴν ὁποία ἀκολογήσαμε, ἐμπνεόμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους ποὺ παραθέτει ὁ Μελέτιος Συρίγος στὸ συναξάριο, ποὺ περιλαμβάνεται στὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου, τὴν ὁποία πρόσφατα παραδώσαμε πρὸς ἔκδοσιν.

Τοὺς προαναφερόμενους στίχους, ποὺ περιλαμβάνεται ἢ παρακάτω στιχομυθία τοῦ Νεομάρτυρα μὲ τὸ Χριστό:

«*Παῖς εἰμι Σῶτερ, οὐκ ἔχω τί προσφέρω,
κάραν δίδωμι*

—*κἀγὼ δωροῦμαι στέφος*»⁴⁵,

τοὺς καταγράψαμε σὲ εἰλητάρια ποὺ κρατοῦν ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Ἅγιος, προκειμένου νὰ ὑπομνηματίζουν τὴν στάση καὶ τὴν μεταξύ τους ἀγαπητικὴ κοινωνία.

Στὸ δεξιὸν χεῖρι ὁ Ἅγιος φέρει σταυρὸ καὶ κλαδί ἐλιᾶς, ἀντὶ φοίνικα —κατὰ παράδοσιν, τὸ ὁποῖο ἐκτὸς ἀπὸ συμβολικὰ χαρακτῆρα παραπέμπει τὸ θεατῆ-προσκυνητῆ στὴν καταγωγὴ τοῦ Ἁγίου ἀπὸ τὴν ἐλαιόφυτη Θάσο.

Στὸ φόντο τῆς εἰκόνας καταγράψαμε ὡς ἱερὴ ὑπόμνησιν τὶς δύο πατρίδες τοῦ Ἁγίου, τὴν «Κωνσταντίνου-πόλιν», στὴν ὁποία ὁ Νεομάρτυς ἀναγεννήθηκε ἐν πνεύματι διὰ τοῦ μαρτυρίου του καὶ τὴν φηγούρα τοῦ νησιωτικοῦ ὄγκου τῆς ἐπίγειας πατρίδας του τῆς Θάσου. Τοὺς δύο συμβολικοὺς τόπους ἐνώσαμε μὲ τὸ θαλάσσιο στοιχεῖο, τὸ ὁποῖο γιὰ αἰσθητικὸς λόγους κοσμήσαμε μὲ πλοῖα, ποὺ ἀνάγουν τὴν σκέψιν μας στὶς σχέσεις ποὺ διαγράφθηκαν μεταξύ Θάσου καὶ Βασιλεύουσας διὰ μέσου τῶν θαλάσσιων δρόμων, ἕναν ἀπὸ

44. Βλ. Μ. Γαρίδη - Θ. Παλιούρα, «Εἰκονογραφία Νεομαρτύρων», ὁ.π., σσ. 356, 361, 373, 374, 375, 377 καὶ Ντ. Παπαστράτου, Χάρτινες εἰκόνες, τ. Γ', ὁ.π., σσ. 203, 206.

45. Βλ. σημ. 6.

τούς οποίους είχε ακολουθήσει και ό "Άγιος μεταβαίνοντας στην Πόλη, προκειμένου να μάθει την τέχνη του ράπτη.

Με αίσθήματα εὐλάβειας και αγάπης πρὸς τὸν "Άγιο συνθέσαμε σὲ ὕφος προσευχητικὸ και σὲ στίχο δεκαπεντασύλλαβο τὴν ἀκόλουθη, ἑμμετρη, κατὰ παράδοση, ἐπιγραφή, τὴν ὁποία ἐπιθέσαμε σὲ πλαίσιο στὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνας, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο περικλείεται ἡ ἀπεικόνιση τοῦ 'Αγίου:

«ΚΑΜΦΗΤΙ ΧΑΡΙΤΩΝΥΜΕ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΛΕΟΣ
 ΕΠΑΚΟΥΣΟΝ ΔΕΗΣΕΩΝ ΓΟΝΩΝ ΟΜΟΠΑΤΡΙΩΝ
 ΚΑΙ ΔΕΧΟΥ ΩΣ ΙΚΕΣΙΟΝ ΛΙΤΗΝ ΤΗΣ ΣΗΣ ΑΓΙΑΣ
 ΚΑΙ ΣΕΛΑΣΦΟΡΟΥ ΣΟΥ ΜΟΡΦΗΣ ΕΚΤΥΠΩΜΑ
 ΤΕ ΘΕΙΟΝ· ΑΜΠΛΑΚΗΜΑΤΩΝ ΑΦΕΣΙΝ ΑΙΤΗΣΑΙ
 ΤΩ ΣΩΤΗΡΙ ΧΑΡΙΣΑΣΘΑΙ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΤΕ ΦΘΟΡΑΣ
 ΑΠΑΛΛΑΓΗΝΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΜΟΝΟΤΡΟΠΟΝ ΚΑΙ
 ΘΥΤΗΝ ΤΟΝ ΕΚ ΘΑΣΟΥ ΑΜΑ ΔΕ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΝ
 ΜΑΪΣΤΟΡΑ ΖΩΓΡΑΦΟΝ ΕΚΘΥΜΩΣ ΚΑΤΑΓΡΑΨΑΝΤΑΣ
 ΤΟ ΚΛΕΟΣ ΤΗΣ ΣΗΣ ΔΟΞΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ ΠΡΩΤΩΪ
 ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΩΙ ΔΙΣ ΑΠΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΝΑΣ
 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΩΙ ΔΕ ΜΗΝΙ ΤΗΙ ΕΙΚΟΣΤΗΙ ΚΑΙ ΤΡΙΤΗΙ

Ἐνόσω ἡ μελέτη μας βρισκότανε στὸ τυπογραφεῖο συμπτωματικὰ ἐντοπίσαμε μία ἀκόμη νεότερη φορητὴ εἰκόνα τοῦ 'Αγίου, στὴν ὁποία ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦμε. Ἀνήκει στὸν ἐκ τῆς Παντοκρατορικῆς Σκῆτης Προφῆτου Ἡλιοῦ ἱερομόναχο Παῦλο, θασιακῆς καταγωγῆς, στὸν ὁποῖο περιῆλθε ἀπὸ τὴν ἐκ Μαριῶν Θάσου γιαιγία του Ἄννουδα Μπεμπεκᾶ-Σαματᾶ, ἡ ὁποία ἦλκε μέρος τῆς καταγωγῆς της ἀπὸ τὸ γενεαλογικὸ δένδρο τῆς οἰκογενείας τοῦ 'Αγίου⁴⁶.

Στὴν ἐν λόγῳ εἰκόνα (διαστάσεων 20×25) ὁ "Άγιος παριστάνεται ὀλόσωμος, φορώντας πράσινο χιτῶνα, κόκκινο μανδύα και ἐμβάδες στὰ πόδια.

46. Θερμὲς εὐχαριστίες ἐκφράζουμε και ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση στὸν φιλάγιο π. Παῦλο, γιὰ τὸ ὅτι μᾶς γνωστοποίησε τὴν ὑπαρξὴ τῆς εἰκόνας καθὼς και γιὰ τὸ ὅτι μὲ συγκινητικὴ προθυμία ἔσπευσε νὰ μᾶς προμηθεύσει μὲ φωτογραφίες της. Ὁ ἴδιος μᾶς ὑπέδειξε ἀκόμη μία νεότερη (τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ.) φορητὴ εἰκόνα τοῦ 'Αγίου ποὺ βρίσκεται στὸ κελλί τοῦ Ἄνδρεώτη στὴν Προβάτα, ὅπου ἀνέκαθεν ἐγκαταβιούσαν θασιακῆς καταγωγῆς μοναχοὶ (βλ., Δ. Στρατῆ, Τὸ νησί τῆς Θάσου, ὁ.π., σ. 140). Δὲν κατέστη ὁμως δυνατὸν, ἔστω και κατὰ τὴν ἐκτύπωση τῆς μελέτης, νὰ προμηθευθοῦμε μὲ φωτογραφία τῆς ἐν λόγῳ εἰκόνας και νὰ προβοῦμε στὴ μελέτη της. Εὐελπιστοῦμε νὰ τὸ ἐπιτύχουμε σὲ μία μελλοντικὴ συλλογικὴ ἐπανεκδόση ὅλων τῶν ἐπιμέρους μελετῶν μας γιὰ τὸ Νεομάρτυρα τῆς Θάσου.

Οἱ πτυχώσεις τῶν ἐνδυμάτων του διαγράφονται μὲ ἀδρές χρυσοκονδυλιές. Στὸ ἀριστερὸ χέρι φέρει σταυρὸ καὶ κλαδὶ φοίνικα, ἐνῶ μὲ τὸ δεξιὸ κρατᾷ ἀνεπτυγμένο εἰλιτάριο, στὸ ὁποῖο ἀναγράφεται: «ὸν / ἄρνον / με, τὸν / Χριστόν / μου, ἄσε / βέστα». Ἡ γραφὴ τοῦ εἰλιταρίου θὰ πρέπει, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, νὰ ἀποτελεῖ ἀπὸ μνήμης ἐλεύθερη ἀπόδοση τοῦ ἀγιογράφου τῆς ὁμολογίας τοῦ Νεομάρτυρα, ὅπως τῆ διασώζει ὁ Ἁγ. Νικόδημος: «δὲν θέλω ἄρηθῆ ἔγὼ ποτὲ τὸν γλυκύτερόν μου Ἰησοῦν Χριστόν, ἀν καὶ μυρίους βασάνους μοῦ κάμετε, ...»⁴⁷.

Τὸ φόντο τῆς εἰκόνας διαμορφώνεται ὡς ἐξῆς: Οἱ δύο ἄνω γωνίες της εἶναι χρυσομένες καὶ διαγεγραμμένες μὲ λευκὴ καὶ χονδροκόκινη διαχωριστικὴ γραμμὴ, ἔτσι ὥστε νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ ὑπόλοιπη ζωγραφικὴ ἐπιφάνεια διαγράφεται μέσα σὲ ἀψίδα. Τὰ δύο τρίτα τοῦ ζωγραφικοῦ βάρους καλύπτονται ἀπὸ κυανόλευκες χρωματικὲς διαβαθμίσεις, ποὺ δίνουν τὴν αἴσθηση τοῦ οὐρανοῦ. Μόλις κάτω ἀπὸ τὴ δεξιὰ χρυσομένη γωνία μέσα ἀπὸ νεφέλες, ποὺ διαγράφονται μὲ ἐντονότερες λευκὲς ἀποχρώσεις, προβάλλει ὁ Χριστὸς («IC.XC») σὲ προτομή, προτείνοντας τὸ δεξιὸ χέρι του σὲ στάση εὐλογίας πρὸς τὸν Ἁγ. Ἰωάννη, ἐνῶ μὲ τὸ ἀριστερὸ κρατᾷ στεφάνι. Ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Χριστὸ στὰ ἀριστερὰ τοῦ Ἁγίου καταγράφεται ἡ ταυτότητά του: «Ὁ Ἁγιος νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ Θασιος».

Περίπου στὸ ἓνα τρίτο τοῦ κάτω μέρους τῆς εἰκόνας ἀπεικονίζονται λιγιστὰ κτίρια, καὶ βουνὰ ποὺ δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι πρόκειται, τὸ πιθανότερο, γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, τόπο μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου. Ἡ αἴσθηση αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ ὅτι μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόλη προβάλλει ἄλλη στεριά μὲ ὑποτυπώδη βλάστηση, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἴσταται ὁ Νεομάρτυρας, ἐνῶ ἐνδιαμέσως ἀπεικονίζεται θαλάσσιο ρεῦμα μὲ τρία διαφορετικοῦ μεγέθους καὶ εἶδους πλεούμενα, ποὺ συνειρμικὰ ὀδηγοῦν τὴν σκέψη μας στὸ Βόσπορο καὶ τὴν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἀκτὴ, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι κτισμένη ἡ Πόλη.

Ἡ εἰκόνα εἶναι ζωγραφισμένη μὲ ἐλαιοχρώματα. Ἡ ἐνδειξὴ ποὺ βρίσκεται λίγο πρὸς τὸ κάτω ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ δεξιοῦ ἄκρου της «1907 / Γ.Μ. / Σ.» μᾶς βοηθᾷ περισσότερο στὴν κατανόηση τῆς τεχνοτροπικῆς ἀντίληψης τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα, κατὰ τὴν ὁποία ἱστορήθηκε.

Εἶναι φιλοτεχνημένη σύμφωνα μὲ τὴν αἰσθητικὴ ἀντίληψη τῆς ναζαρηνίζουσας τεχνοτροπίας, ποὺ ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, εἶχε ἤδη εἰσαχθεῖ καὶ κυριαρχοῦσε κατ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στους ἀγιογραφικοὺς οἴκους τοῦ Ἁθῶ⁴⁸. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ διαπίστωση καὶ παρ' ὅλο τοῦ ὅτι δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀρχικῶν τοῦ ἀγιογράφου ἢ τῶν ἀγιογράφων: «Γ.Μ. / Σ.».

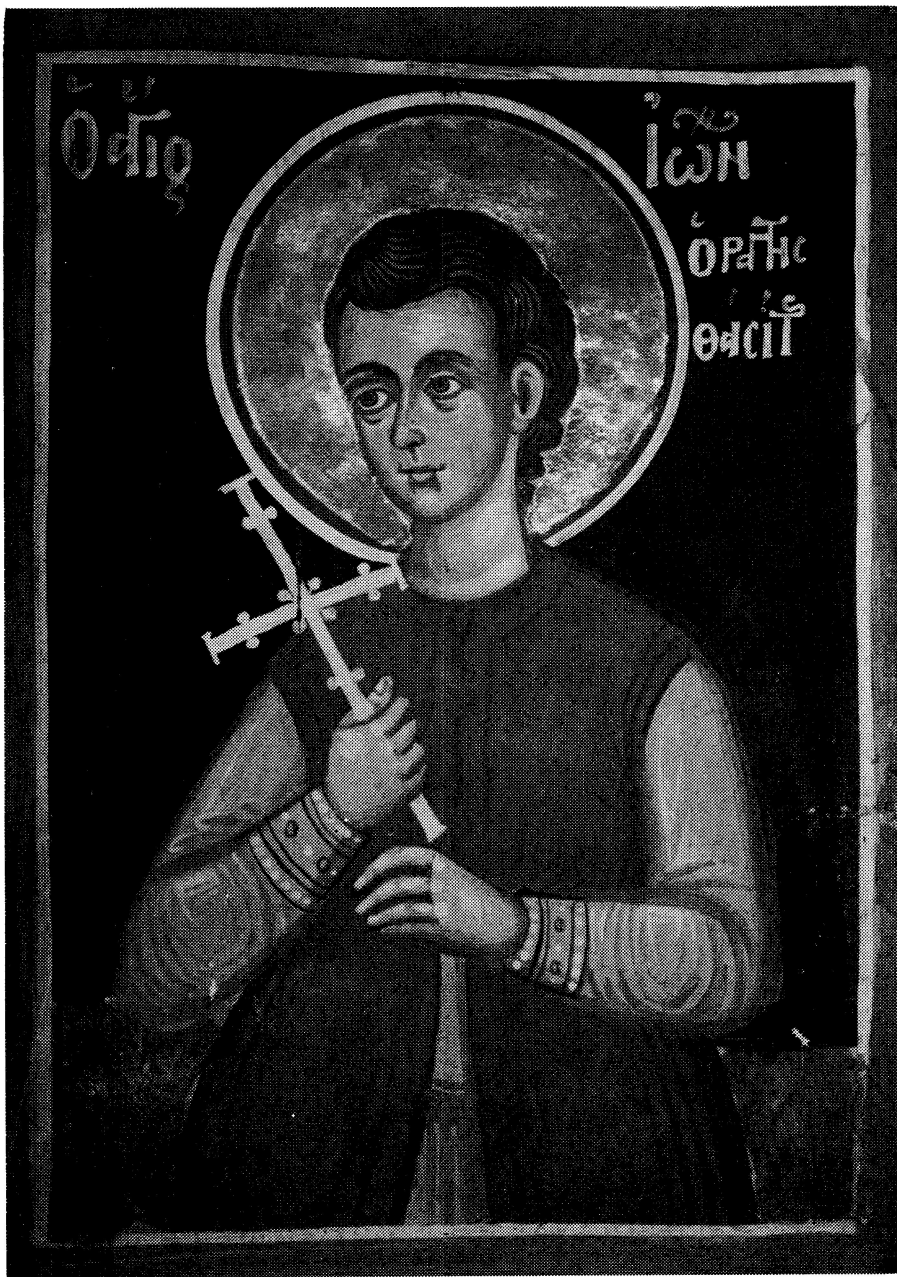
47. Βλ., Ν. Μαρτυρολόγιον, ὁ.π., σ. 73.

48. Βλ., παρ. μελ., σημ. 41, 42.

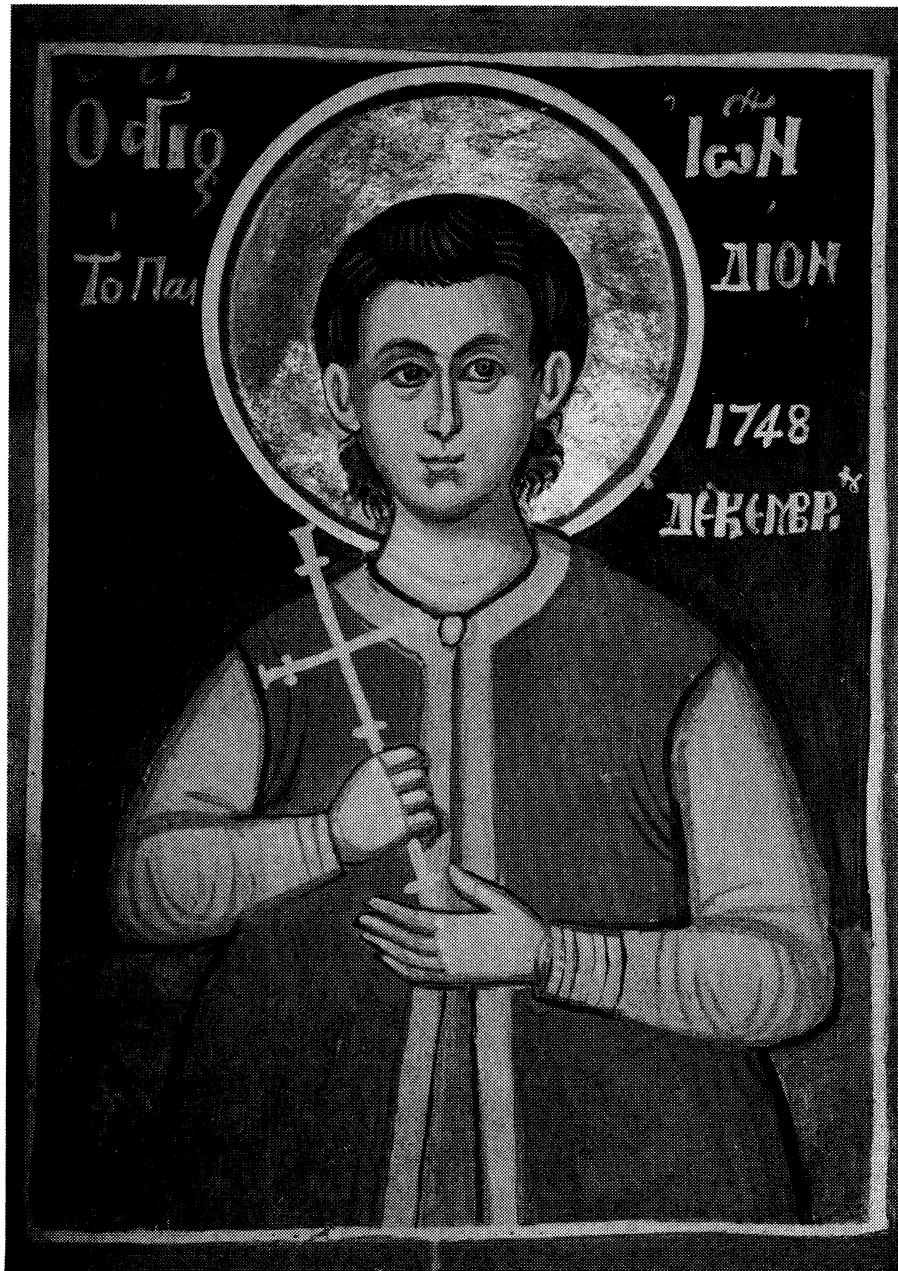
θά πρέπει νά ἀποδώσουμε τήν προέλευση τῆς εἰκόνας σέ κάποιο ἀγιορείτικο εἰκονογραφικό ἐργαστήρι, λαμβάνοντας πάντοτε ὑπ' ὄψη τή δυναμική τῶν ὑλικοπνευματικῶν συναλλαγῶν Ἁγίου Ὁρους-Θάσου κατ' αὐτή τήν ἐποχή⁴⁹.

Ἐπιπλέον θά πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι ὁ ἀγιογράφος τῆς ἐν λόγῳ εἰκόνας δέν θά πρέπει νά ἦταν ἀπό τοὺς δόκιμους ἐκτελεστὲς τῆς ναζαρηνίζουσας τεχνοτροπίας. Ὅμως ἡ ἐκδηλῆ ἀδεξιότητα στὸ σχέδιο καὶ τὴν κατεργασία τοῦ χρώματος δέν αἴρουν ἀπὸ τὸ ὅλο εἰκονιστικὸ σύνολο τὴ χάρη καὶ τὴ δροσιὰ μιᾶς ζωγραφικῆς προσπάθειας, πού τελικὰ καταφέρνει νά ἀποδώσει τὴν παιδικὴ ἀθωότητα, τὴν εἰρηνόχυτη γαλήνη καὶ τὸ μαρτυρικὸ σφρίγος τοῦ Νεομάρτυρα τῆς Θάσου, πλουτίζοντας παράλληλα καὶ στὴν εἰκονογραφικὴ παράδοση τοῦ Ἁγίου.

49 Βλ., Δ. Στρατή, Τὸ νησί τῆς Θάσου, ὁ.π., σσ. 115 κ. ἐξ., 181, κ.ἐξ.



1. Τοιχογραφία ἀπὸ πεσσὸ τῆς Λιτῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου.



2. Τοιχογραφία από πεσσοῦ τῆς Λιτῆς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μονῆς Ξηροποτάμου.



3. Τοιχογραφία τοῦ ἐξωκκλησίου τῆς Παναγούδας Μαριῶν Θάσου.



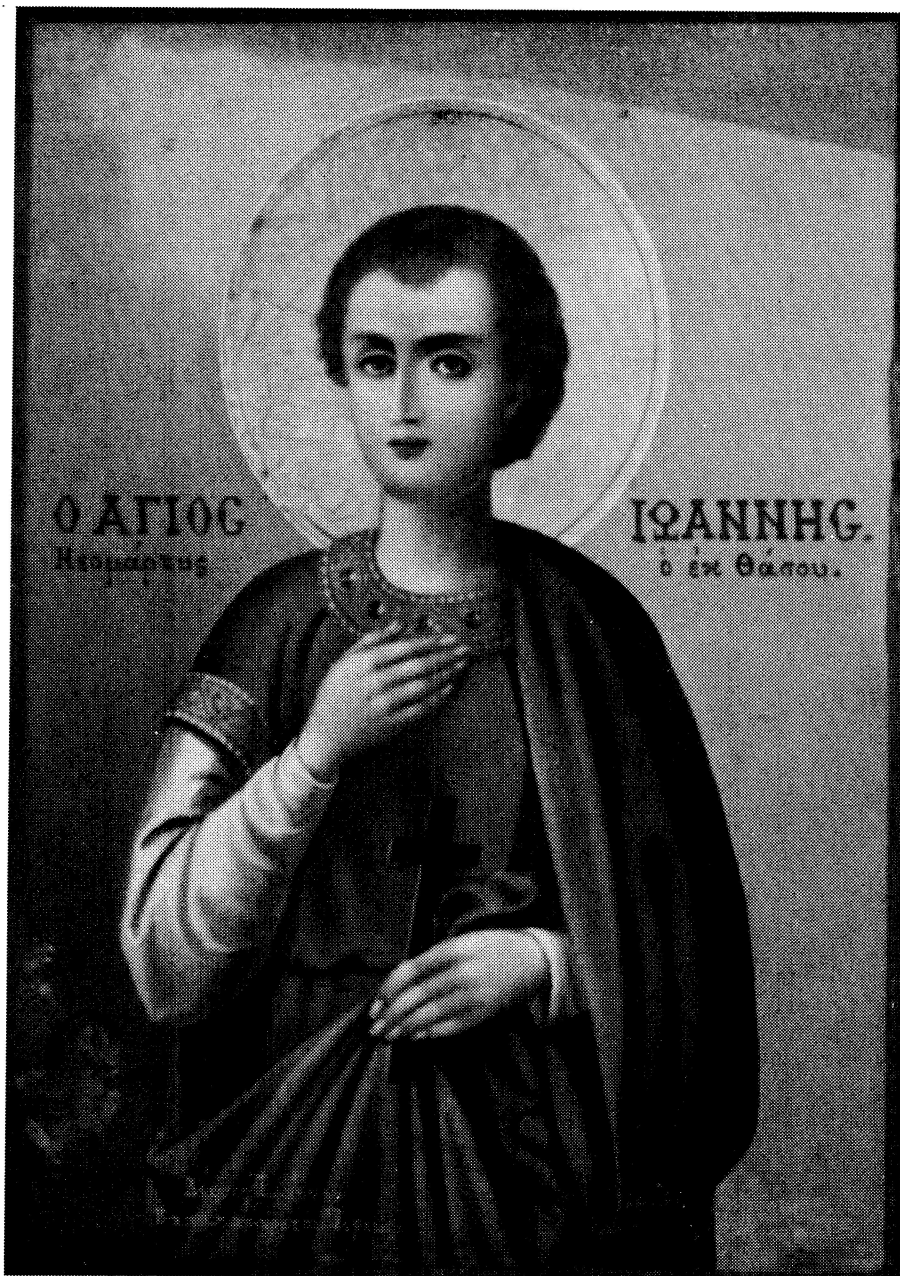
4. Φορητή εικόνα που βρίσκεται στον ένοριακό ναό των Ταξιαρχών Μαρτών Θάσον,



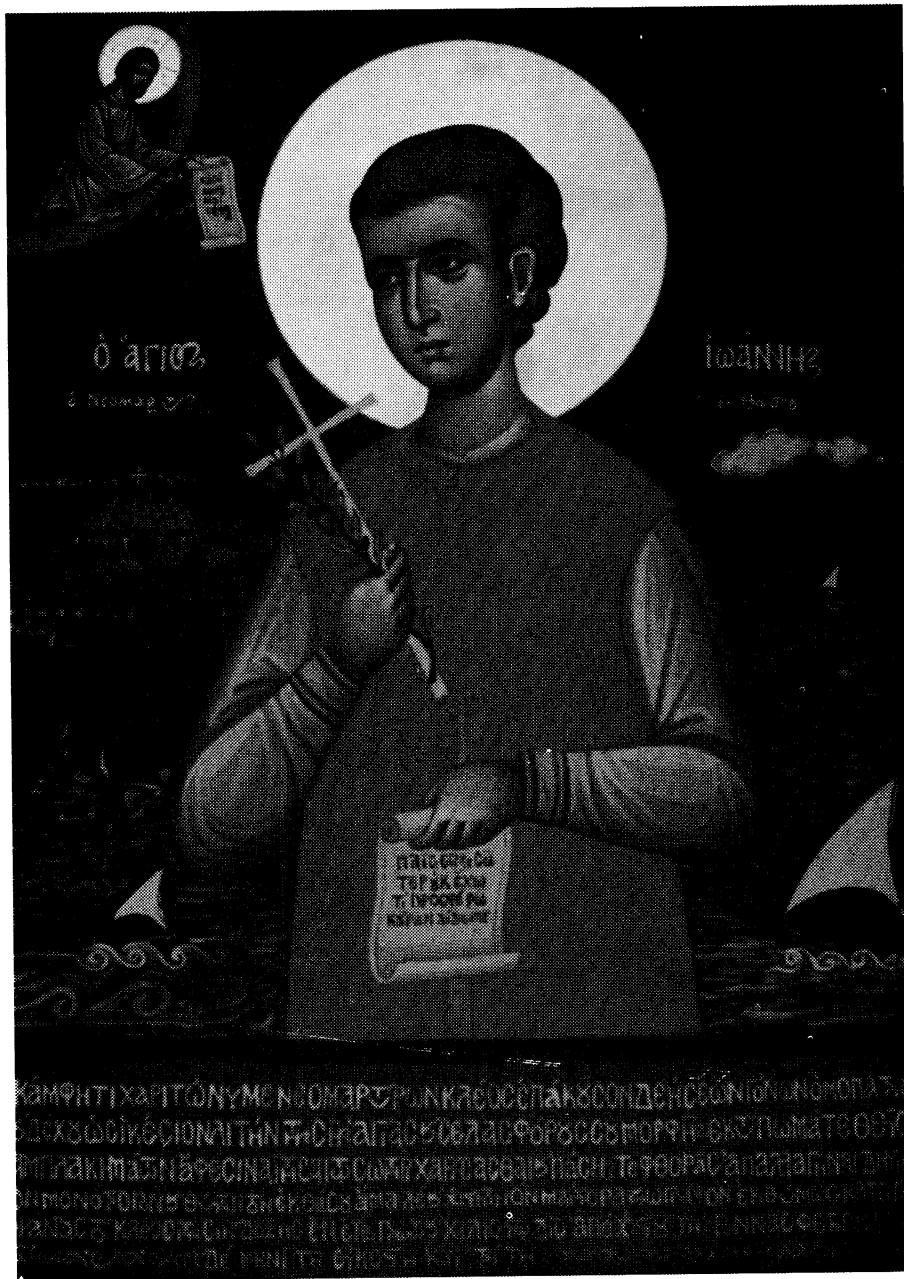
δ. Φορητὴ εἰκόνα ποὺ βρέσκεται στὸν ἐνοριακὸ ναὸ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου
Ραχωλίου Θάσου.



β. Λεπτομέρεια τῆς προηγούμενης εἰκόνας.



7. Φορητὴ εἰκόνα ποὺ βρῖσκεται στὸν ἐνοριακὸ ναὸ Ἁγίου Δημητρίου Καλλιμάχης Θάσου.



8. Σύγχρονη φορητή εικόνα τοῦ Νεομάρτυρα Ἰωάννη, ἀγιογραφημένη με βάση προὔπαρχουσα εἰκονογραφικὴ παράδοση τοῦ Ἁγίου, σὲ συνδυασμὸ με νέα στοιχεῖα.



9. Φορητὴ εἰκόνα τοῦ 1907. Ἰδιωτικὴ συλλογὴ.

